

# INSTRUCCIÓ PÚBLICA I ALFABETITZACIÓ A MONTBLANC EN EL SEGLE XVIII\*

Josep M. T. GRAU i PUJOL  
Roser PUIG i TÀRRECH

*A la memòria de Josep M. Grau i Ballart (a. C. s.)*

L'atenció dels historiadors envers l'ensenyament i l'alfabetització a la Catalunya de l'Edat Moderna és encara molt baixa, si bé darrerament ha despertat interès com d'altres temes recuperats: marginació social, beneficència, la concepció de la mort, el paper de la dona, etc. Les monografies locals l'acostumen a tractar de volada, com un petit capítol dins la «cultura»: unes es limiten a la transcripció d'algun document, d'altres hi acompanyen una explicació.

A Montblanc i a la Conca de Barberà les notícies publicades sobre el segle XVIII són molt escasses, i encara ho són més sobre el segle XVII i l'Edat Mitja. Respecte al segle passat, l'abundor de material d'arxiu encara no s'ha estudiat, només Barberà ha estat objecte d'una anàlisi profunda<sup>1</sup>.

La incidència de l'educació a la nostra comarca, encara fins fa poques dècades, era més aviat petita, i afectava només a grups socials amb cert poder econòmic. La massa poblacional no accedia a la instrucció o sortia amb uns coneixements molt elementals. Es vivia en

1.- Ens referim al treball de Dolors JULIANO CORREGIDO, «L'escolarització a Barberà de la Conca entre 1860 i 1936» a *Aplec de Treballs*, núm. 4: 39-72, Centre d'Estudis de la Conca de Barberà, Montblanc 1982. D'aquesta centúria s'han tractat alguns aspectes a Vimbodí, l'Espluga i Montblanc.

un món on la cultura es transmetia oralment, i no calia saber llegir i escriure per desenvolupar-se en la societat.

Hem dividit el treball en dos grans apartats: la docència i la seva incidència en la societat -l'alfabetització-. Abans d'entrar en matèria hem intentat localitzar el lloc físic o escola, dit l'estudi -encara avui és corrent l'expressió «anar a estudi»-.

En la primera part es parla dels mestres i dels alumnes, diferenciant els dos nivells d'ensenyament: les **primeres lletres** i la **gramàtica i retòrica**. Com indica el títol ens referirem només a la instrucció pública<sup>2</sup>; la implantació de col·legis i professors privats o d'institucions, a partir del segle XIX, escapa de la nostra anàlisi, en el segle XVIII representava una de les funcions pròpies del municipi<sup>3</sup>. Tampoc no ens referirem a l'ensenyança de la música (solfa, cant...).

En la segona part tractarem de l'alfabetització en determinades poblacions, intentant, quan la font ens ho permeti, establir diferències segons professions, riquesa patrimonial i edat.

## I. Instrucció Pública

### I.- L'IMMOBLE DE L'ESCOLA

En la concòrdia feta el 1442 entre el noble Joan Conesa i la Universitat de Montblanc per reduir censals<sup>4</sup>, en parlar dels béns immobles i les seves afrontacions, s'enumera la casa de Mateu Guinovart, situada a la plaça del Mercadal -actual plaça Major-, davant la peixateria, que limitava amb un carrer públic i amb la casa de les Escoles de Gramàtica entre d'altres afrontacions. Una altra possessió, la casa i cuina de Joan Marc, estava situada damunt de la botiga de Guillem

2.- Les seves atribucions són múltiples i diferents d'un lloc a l'altre, abarquen des de les seves pròpies -política i administració- fins a les judicials, passant pel proveïment urbà, cobrament d'impostos, beneficència, sanitat, obres públiques, policia, etc., Josep M. TORRAS RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim (1453-1808)*, Curial, Barcelona 1983, pàg. 19.

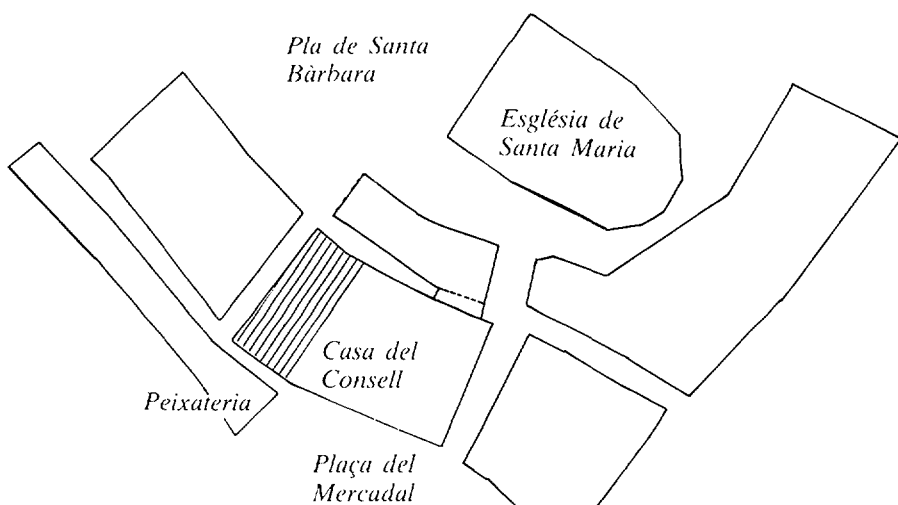
3.- Per tenir una visió global d'Europa us remetem a la síntesi de Àngel Pío GONZALEZ SOTO, *El movimiento educativo del siglo XVIII*, a «Siglo XVIII. Una aproximación interdisciplinar», Departament d'Història Moderna, Tarragona 1983, pp. 73-104.

4.- Es conserva actualment al Museu-Arxiu. Dec aquesta referència a l'amabilitat de l'amic Jaume Felip Sánchez.

Alenyà, tocant a la casa del Consell, a un carrer i a les Escoles de Gramàtica. Amb aquestes dades podem situar, encara que no amb total precisió, la localització de l'escola en l'espai que hi ha des de l'ajuntament fins l'actual carrer de l'Estudi Major<sup>5</sup>.

Dels dos segles posteriors, Sánchez Real ens informa de l'existència d'un carrer l'any 1546 dit de l'«Estudi Maior», el 1578 d'un «Estudium Novum», i el 1689 encara un carrer anomenat «dels Estudis»<sup>6</sup>, nom que continuarà viu al llarg del segle XVIII.

Sabem que el 1732 les classes de gramàtica s'impartien a l'església de sant Marçal<sup>7</sup>, el patronatge de la qual anava a càrrec de la confraria de la Puríssima Sang<sup>8</sup>. En cas d'inclemències metereològiques es podien traslladar a l'església de santa Tecla.



ZONA ON ESTARIA UBICADA L'ESCOLA DE GRAMÀTICA DE MONTBLANC AL SEGLE XV.

Nota.- Els requadres marcats no impliquen necessàriament construccions urbanes, podien haver-hi corrals o patis.

- 5.- Els jueus, fins a la seva expulsió, posseïen una escola particular a Montblanc. P(au) Q(ueralt), «L'escola dels jueus» a *Aires de la Conca*, n. 54 (1927): 4.
- 6.- J. SANCHEZ REAL, «La escuela del siglo XVIII, en Montblanc» a *Diario Español de Tarragona*, 7-VI-1983, pàg. 15.
- 7.- *Ibidem*.
- 8.- P(au) Q(ueralt), *La confraria de la Puríssima Sang*, a «Aires de la Conca», núm. 52 (Montblanc 1927): 4.

L'any 1761 els regidors construïren a Montblanc «lo estudi y la casa del mestre de primeras letras»<sup>9</sup>. La provisió d'un local per a l'educació la constatem també a Sarral<sup>10</sup> i a Guimerà<sup>11</sup> en el segle XVIII. En una recerca a través de capbreus de la Conca, en les declaracions del Comú no hem trobat cap immoble que rebí el qualificatiu d'estudi, fet que no significa, però, que no existissin, sempre es podia habilitar alguna sala o usar la mateixa església.

Les al·lusions al local de l'escola no són gaire explícites, a Montblanc encara tenim poques notícies per afirmar si l'ensenyament primari i el de la gramàtica es realitzaven en un mateix local.

## 2.- EL MESTRE DE MINYONS

La instrucció primària a l'Edat Moderna a la Conca era responsabilitat dels municipis, ells tenien la tasca de contractar els mestres i donar-los un local on impartir les classes. En les Constitucions sinodals de l'Arquebisbat de Tarragona, promulgades per Josep Llinàs el 1704, s'ordena i exhorta als jurats de totes les viles i pobles de la diòcesi que, després de dos mesos de la publicació del decret, tinguin mestres amb sou «*ut publica erudire pueros, legere et scribere et in doctrina christiana instruere*»<sup>12</sup>.

La reglamentació de la professió de mestre de primeres lletres es regulà mitjançant una Reial provisió donada a Madrid l'11 de juliol de 1771<sup>13</sup>, l'objectiu de la qual es manifesta al principi:

- 9.- Josep NOGUÉS, *Noticias de la confraria de Pobres de Jesucrist*. Manuscrit redactat el 1768 i conservat a l'Arxiu Parroquial de Montblanc (APM). Pàg. 135. L'autor afirma que aquesta edificació s'aixecà en un terreny que era propietat de la confraria.
- 10.- El 1787 trobem una època d'un fuster de la vila a la Universitat per la suma de 35 ll. 12 s. i 3 d. pels treballs que realitzà en dita casa «que se ha acomodat per a servir de hostel». Arxiu Històric de Tarragona (AHT), Protocols Notarials (PN) de Sarral, 3784, ff. 164-164v.
- 11.- Josep LLORT BRULL, *Usos i costums de la vila de Guimerà en el segle XVIII (segons el capbreu de 1789)*, Patronat de la M. de Déu de la Bovera, Guimerà 1985, pàg. 43.
- 12.- *Constitutiones Synodales Archidiocesis Tarraconensis...* Impremta Rafael Figueró, Barcelona 1794. Títol XXXVIII, constit. I, p. 359.
- 13.- Es conserva un exemplar imprès a l'ACA Reial Audiència (RA), lligall núm. 308. *Real provisión de su Magestad, y señores del Consejo, en que se prescriben los requisitos que han de concurrir en las personas que se dediquen al magisterio de las primeras letras y los que han de preceder para su examen con lo demás que contiene*

*«La educación de la juventud por los maestros de primeras letras es uno, y aún el más principal ramo de la policía y buen gobierno del Estado, pues de dar la mejor instrucción a la infancia podrá experimentar la causa pública el mayor beneficio, proporcionándole los hombres desde aquella edad, no solo para hacer progresos en las ciencias y artes, sino para mejorar las costumbres».*

Seguidament s'estableixen els requisits per a exercir la professió. Prèvia la presentació d'uns certificats sobre el seu coneixement de la doctrina cristiana i del lloc de residència, la seva vida, costums i «*limpieza de sangre*» al Corregidor o tinent de corregidor de l'Ajuntament, s'havia d'examinar davant d'un escrivà sobre «*la pericia del arte de leer, escribir y contar, haciéndole escribir a su presencia muestras de las diferentes letras y extender ejemplares de cinco cuentas, como está prevenido*». Si passava aquesta prova es remetia a Madrid un informe i el full escrit de la demostració. Des d'allí arribava el títol oficial. Els mestres reconeguts gaudien d'una sèrie de privilegis personals, judicials, econòmics, militars, etc. Aquest nou règim no exclouïa de la seva ocupació els mestres que ja treballaven, sinó solament afectava als nous.

La preocupació per la instrucció dels petits també l'evidencia la constitució de la Societat Econòmica d'Amics del País de Tarragona en la dècada dels vuitanta<sup>14</sup>. Un dels principals objectius de la Societat era procurar una bona educació dels nens i nenes de l'Arquebisbat i del Corregiment; per això entre les set comissions permanents que nomenaren una restava destinada a les Escoles de primeres lletres i una altra a l'educació de les nenes. El lema escollit per la dita associació és prou significatiu d'aquest interès: *Ilustra y fomenta*.

Les fonts on cal anar per conèixer els pedagogs són bàsicament la municipal -llibres d'actes, comptes, memorials...-; la notarial -contractes, requeriments i declaracions-; i les parroquials- registres de baptismes, matrimonis i enterraments. En menor mesura poden existir-ne d'altres -fiscals, tribunals-.

### *La implantació del mestre. La persona*

La figura del mestre en les poblacions de la Conca en el segle XVIII era força freqüent. Semblantment passava en altres indrets del

14.- La sol·licitud de l'establiment a Tarragona d'una societat d'aquest tipus es féu el 1785. La impressió del seu ordenament intern el 1788. *Estatutos de la Sociedad Económica de Amigos del País de Tarragona*. Imp. Magí Canals, Tarragona 1788

Principat. El testimoni de F. de Zamora ens ho palesa (en cita tant a l'interior com a la costa): al Pallars -Gerri-, al Vallès -Sabadell-, a l'Anoia -els Prats de Rei-, a la Selva -Tossa-, a l'Emporda -la Selva de Mar, Cadaqués, la Bisbal, Palamós-, i al Maresme -Pineda, Malgrat, Calella, Canet i Arenys de Mar-.<sup>15</sup>

A Montblanc els regidors donen per quatre anys (29-I-1732 al 28-I-1736) «lo magisteri de puerícia y ensenyansa de llegir, escriurer y comptes» a Narcís Gomar, originari del lloc de Palau, bisbat de Solsona<sup>16</sup>. No coneixem el motiu, però no acaba el contracte. El juliol del 1734 l'Ajuntament fa tractes amb Jaume Eloi, d'el Talladell, del mateix bisbat, per un període semblant (1-VII-1734 al 30-VI-1738)<sup>17</sup>. Del 1756 a 1760 ho és Josep Nogués, clergue<sup>18</sup>, el qual obtindrà en establiment un pati al carrer Solans al peu del Pla per a construir-hi una casa.

Sabem que l'any 1765 el mestre era Ramon Segura Comes, de trenta-sis anys<sup>19</sup>. El 1774 continuava en el càrrec<sup>20</sup>, i l'última referència que en tenim és del 1792, quan rep un poder de la vidua del seu fill, Josep Segura Torres, notari<sup>21</sup> (tenia seixanta-tres anys). L'any anterior, el 4 de març, havia actuat com a padrí d'una filla de l'escrivà i de la Sra. Bautista Betesa de Lleida -Josep Segura exercirà de notari a Sarral almenys set anys (1783-89) i a Montblanc els quatre darrers anys (1790-92) de la seva vida.

El cadastre de 1731 esmenta un mestre, un tal Francesc, però s'ometen els cognoms<sup>22</sup>. Desconeixem també de quin tipus de mestre es tractava, si de primeres lletres, si de gramàtica, o bé d'orgue, cant, o capella. Del 12 de setembre del 1730 al maig del 1731 tenim com a mestre de cant Francesc Ventallols<sup>23</sup>, nom que ens pot donar una pista.

- 15.- Francisco de ZAMORA, *Diario de los viajes hechos en Cataluña*, Curial, Barcelona 1973, pp. 117, 180-181, 264, 302, 348, 374, 376, 379, 385-386, 388, 390 i 391.
- 16.- AHT PN Montblanc, 3556, ff. 15-16.
- 17.- AHT PN Montblanc, 3574, s.f. 24-VII-1734. Aquest Eloi el 19-VIII-1738 encara resideix a la vila, en aquesta data és enterrat un fill seu com a ànimes a l'església parroquial. APM Llibre d'enterraments.
- 18.- AHT PN Montblanc, caixa 117, ff. 285-286. Per a aquest mestre remetem a la nota 9.
- 19.- AHT PN Montblanc, caixa 121, ff. 323-323v.
- 20.- AHT PN Montblanc, 3672, f. 175.
- 21.- APM PN Montblanc, 53, ff. 268v-269v.
- 22.- Josep M. PORTA BALANYÀ, *La vila de Montblanc en el segon quart del segle XVIII*, Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, Barcelona 1986, pàg. 185.
- 23.- Francesc BONASTRE, *L'orgue de Santa Maria de Montblanc i els seus organistes en els segles XVII i XVIII*, Montblanc 1977, pp. 15-16.

Fent referència a la comarca, el 1782 Blancafort tenia un mestre, Francesc Costa, que en una relació notarial de veïns d'aquest mateix any actua de testimoni i signa per tots aquells que no en saben<sup>24</sup>. El 1794 ho era en Jaume Costacans, el qual fou acomiadat després de tres anys d'exercici. L'Ajuntament no el volia perquè tenia irat tot el poble. Costacans es queixa a la Reial Audiència, la qual, en resolució final, obligà al consistori a concedir tres mesos al mestre per abandonar la vila en lloc dels quinze dies que en principi li havien concedit<sup>25</sup>. El tornem a trobar a l'Espluga de Francolí el 1788, on consta que feia tres anys que hi treballava i també hi ha intents d'expulsar-lo<sup>26</sup>.

A Vimbodí, el 1755 l'Ajuntament escull com a mestre de minyons Joan Truquet, que és ordenat de prevere, a instàncies del Comú, dos anys després. El 1765 cessa com a mestre, i el 1769 Poblet vol fer-lo Rector de la vila<sup>27</sup>.

Que un religiós s'ocupi de l'ensenyament primari no és rar, passa a Vilaverd el 1711 amb el beneficiat vallenc Francesc Coll<sup>28</sup>. A Rocafort de Queralt els anys 1711-12 és un franciscà valencià, Diego de la Huerta<sup>29</sup>, i a Figuerola del Camp, el 1773, 1782 i 1787 ho és el rector<sup>30</sup>. El fet també el confirma F. Zamora a Canet de Mar i a Palamós.

Al Camp de Tarragona hem comprovat en dos indrets la correspondència entre organista i mestre de primeres lletres. A la Selva del Camp passa en el segle XVI i en el XVIII<sup>31</sup>, a Mont-roig a començaments del XIX<sup>32</sup>. En determinats llocs els feien actuar també com a escrivans de l'ajuntament<sup>33</sup>, o com a secretaris -portar els comptes dels propis i arbitris<sup>34</sup>, o per a confeccionar el cadastre<sup>35</sup>.

Per acabar, cal destacar la gran mobilitat d'aquesta activitat professional.

24.- AHT PN Montblanc, 3651, ff. 73-86.

25.- ACA RA, expedient, 1214 (1794).

26.- ACA RA, expedient 935 (1788).

27.- Àngel BERGADÀ ESCRIVÀ, *Vimbodí. Estudi històric, sociològic i religiós*, Parròquia de Vimbodí, Vimbodí 1978, pp. 149-150.

28.- Francesc CORTIELLA ÒDENA, *Història de Vilaverd*, Ajuntament, Vilaverd 1982, pàg. 103.

29.- Valentí GUAL VILÀ, *Terra i guerra (Rocafort de Queralt a l'edat moderna)*, Rafael Dalmau, Barcelona 1987, pàg. 82.

30.- AA.VV., *Notes històriques de Figuerola*, Ajuntament, Figuerola 1980, pp. 130-131.

31.- Joan PIÉ FAIDELLA, *Annals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*, Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV, Tarragona 1984, pàg. 477.

32.- AHT PN Mont-roig, caixa 67, s.f. 5-III-1815.

33.- *Notes històriques de Figuerola*, op. cit., pàg. 131.

34.- A Blancafort. Vid. nota 25.

35.- A. BERGADÀ, *Vimbodí*, op. cit, pàg. 149.

## Contingut

Els graus d'ensenyament variaven segons les possibilitats econòmiques.

Com a lectures s'usaven els llibres dels Salms, la Doctrina, i un de Fra Anselm Turmeda, segurament «El llibre dels bons amonestaments»<sup>36</sup>. A partir del 1756 s'esmenten a Montblanc llibres escrits en castellà.

La següent etapa, escriure i conèixer l'aritmètica, no era continuada per tots. A Vimbodí i a Rocafort s'hi afegeixen principis de gramàtica. Un bon manual a l'abast dels ensenyants era el que Baldiri Reixach publicà el 1749 en català<sup>37</sup>, que comptà amb múltiples reimpressions.

La Reial provisió del 1771 orientà les lectures al «*Compendio histórico de la religión*» de Pintón, el «*Catecismo histórico*» de Fleuri, «*y algun compendio de la historia de la nación*», deixant de banda les «*fábulas frías, historias mal formadas o devociones indiscretas, sin lenguaje puro, ni máximas sólidas, con las que se deprava el gusto de los mismos niños, y se acostumbra a locuciones impropias, a credulidades nocivas, y a muchos vicios transcendentales a toda la vida, especialmente en los que no adelantan a mejorar su educación con otros estudios*».

A Mont-roig, el 1815, s'anota que el mestre seguiria el reglament i mètode dictats pel govern: ensenyaria a llegir i escriure, ortografia, aritmètica i doctrina cristiana tot en «lengua española», tenint com a manual el llibre de Torcuato Torio.

Igualment cal ressaltar la incidència religiosa sobre l'educació. Les Constitucions Sinodals de 1704 detallen amb precisió els preceptes a seguir: aprendre el catecisme, oir missa i recitar el rosari<sup>38</sup>. Més avall tindrem ocasió de comprovar el seu compliment.

En manaments publicats per l'arquebisbe de Tarragona Pere de Copons i Copons, el 1732 llegim, «en consideració de ésser el punt més important per la salut espiritual de les ànimes el de la ensenyança de la Doctrina christiana y estar estretament encarregada esta obli-

36.- El títol ens el proporciona Josep LLADONOSA PUJOL, *Escoles i mestres antics de minyons a Lleida*, Rafael Dalmau, Barcelona 1970, 62 pp.

37.- *Instruccions per l'ensenyança de minyons. Escrites per lo Reverent Baldiri Rexach, prevere y rector de la iglesia Parroquial de Sant Martí de Olles, Bisbat de Gerona. Obra utilíssima per la instrucció dels minyos y descans dels mestres, ab làminas finas, per a apendrer bé de escriurer*. Anton Oliva, estamper i llibreter. Girona 1749.

38.- *Constit. Synod.*, títol XXXVIII, constit. II, pp. 359-360.



obligació als pàrrochos». Per això ordena que aquests instrueixin el poble, almenys durant un quart d'hora en la missa dels dies de precepte i els minyons/es a les tardes durant mitja hora, després de convèncer els pares «de que sos fills y los familiars seus estigan degudament instruïts en matèria tant important y necessària»<sup>39</sup>.

A la vila ducal en el contracte del 1756, es diu que el mestre havia d'acompanyar cada dia els minyons a missa d'onze després de les classes, a excepció de les jornades en què la inclemència del temps ho impedís i dels nens que «seran molt creatures o petits». Tampoc podien faltar al rosari, que resaven a la capella de sant Josep, a l'església de sant Miquel o a les mateixes aules. En totes les funcions públiques havia d'assistir el mestre amb els seus deixebles. I finalment en els dies de festa de l'Ajuntament havia de cantar i tocar a l'església.

Els de Mont-roig s'expressen d'igual manera, afegint que caldrà vigilar que els nois «*fuera de la escuela se porten bien, sin reñir, o pe-drearse, ni hacer otras travesuras*».

Un altre punt és l'horari. A la Conca, en els documents, està poc concretat. A Montblanc, el 1734, es diu que s'impartirien lliçons tres hores al matí i tres més a la tarda. El 1756 s'afegeix que seria de 8 h. del matí a les 11, i de 2 a 5 de la tarda. S'aprofitava al màxim la llum del sol. En el contracte de Mont-roig s'especifica millor: de l'1 de novembre a l'1 de febrer el mestre es compromet a donar classe de 8 a 11 del matí i de la 1 a 2/4 de 4 de la tarda -5 hores i mitja en total-; i del dia 2 de febrer a finals d'octubre, de les 7 a 2/4 d'11 i de 2 a 5 -6 hores i mitja-, sempre hora solar local. Se n'excusava els dies de festa i tres setmanes durant l'any (a triar).

Per concloure, remarquem la progressiva castellanització de l'ensenyament i una presència activa de l'església en el contingut de les classes.

### *Aspectes econòmics*

Allò que sempre queda més detallat són els assumptes econòmics, els salaris i les exempcions. A Montblanc el 1734 mensualment la quantitat a rebre dels alumnes variava segons la lliçó donada: per

39.- AHT Arxiu Parroquial de la Guàrdia dels Prats, caixa 1, reg. 1. *Manaments fets per lo illustrissim y reverendíssim senyor don Pere de Copons y de Copons... en la visita que personalment ha fet en la Parroquial iglesia de sant Jaume Apòstol del lloch de La Guàrdia dels Prats... als 23 de juliol de 1732.*

llegir fins els Salms s'exigia 1 s.; fins la doctrina 2 s.; fins a escriure 3 s.; i escriure 4 s. En Narcís Gomar podia rebre per ensenyar a comptar 2 s. més, però en Jaume Eloi no podia demanar més de 4 s. cada mes, perquè l'aritmètica i l'escriptura es consideraven un tot.

L'any 1756 la tributació mensual es mesurava de manera diferent. Un sou era per als qui començaven a llegir fins al «Fra Anselm», fins a la doctrina i Salms dos sous, i fins els llibres en castellà, escriure i comptes; quatre sous.

A més a més l'Ajuntament pagava un salari anual al mestre, que per l'Eloi era de 40 ll., i per Gomar de 42 ll. -mentre visqués un mestre anterior anomenat Jaume Domenja- i passaria a cobrar-ne 48 quan aquest morís. L'any 1756 augmenta a 60 ll., equiparant-se amb el mestre de gramàtica. Durant les dècades dels setanta i vuitanta la xifra s'incrementa a 100 ll. (1.000 rals). A altres indrets de Catalunya, a finals de segle, el mestre de primeres lletres rebia quantitats semblants: a Gerri la Sal 35 ll. -per 80 nois-, a Cadaqués 100 ll., a la Bisbal de l'Empordà 50 ll., a la Pineda 180 ll. -també ensenyava gramàtica-, etc.<sup>40</sup>.

Els fons venien del resultat dels propis del Comú. En altres localitats es podia liquidar el tracte en espècie o mixt (diners i espècie), com veiem a Figuerola el 1773: el mestre rebia cada mes una quartera de blat a més de les mensualitats en metàl·lic<sup>41</sup> i també a Vimbodí l'any 1755: rebia sis quarteres de blat i 50 ll. en efectiu anualment<sup>42</sup>.

No sempre el pagament de l'erari públic era puntual, sovint per a poder fer efectiu el sou s'havia de desprendre d'alguna de les seves propietats. El 1731 els regidors de l'Espluga Calba, per satisfer 58 ll. a Jaume Campa, mestre de primeres lletres de la vila, efectuen una venda als marmessors del professor, ja difunt, els quals s'esmerçaren a fundar aniversaris a 12 sous cadascun<sup>43</sup>.

Sense allunyar-nos en l'espai, als Omells de Na Gaia, el 1783, l'Ajuntament a canvi de les 78 ll. que deu a Gregori Estradé, mestre, per salaris d'«enseñar los minyons de dit present lloch», li ven per igual quantitat un pati dins del casc urbà més un tros de terra, tot de patrimoni del Comú<sup>44</sup>. El 1764 els regidors de Rocafort de Queralt exposen a la Reial Audiència de Barcelona que «*a causa del tiempo tan calamitoso, muchos por pobres no pueden dar la enseñanza a sus hijos por no poder pagar las mesadas al maestro... los suplicantes a fin*

40.- F. de Zamora, op. cit., pp. 181, 348, 374 i 386 respectivament.

41.- *Notes històriques de Figuerola*, op. cit., pàg. 130.

42.- A. BERGADA, *Vimbodí*, op. cit., pàg. 149.

43.- Escrivania comuna de l'Espluga Calba, 3-I-1731. AHT Registre d'Hipoteques de Montblanc (RHM), núm. 30, ff. 196v-197.

44.- AHT PN l'Espluga de Francolí, 3750, (1783), ff. 519v-520.

de que no se pierda la juventud por falta de enseñanza fueron de casa en casa, con el maestro, y dixeron a sus vecinos que son setenta si les estaba bien satisfacer 10 sueldos cada año cada uno y no más, quedando a cargo de dicho maestro enseñarles sin mesada». En total, fent les operacions, cobraria 35 ll. Davant l'oposició d'un 17% dels veïns es demana fer el repartiment entre tots els habitants, la qual cosa es concedeix<sup>45</sup>

En cas de faltar alguna vegada el servei i no buscar substitut es descomptaven els dies del salari final.

A Montblanc els mestres posseïen una sèrie de franquícies «tot genero de talls y tatxes y no menos de allotjaments y altres servituds perçonals», l'Ajuntament també es feia càrrec del cost de l'arrendament del lloguer de la seva casa i de la conducta del metge.

A Montblanc el compromís d'instrucció feia referència tant als nens nascuts a la vila com als residents «que voldran anar al estudi». L'assistència era voluntària, condicionada al pagament d'uns diners cada mes, a excepció dels qui estaven mancats de recursos als quals es donava de franc «tinga obligació de ensenyar *amore Dei* a tots els minyons fills de pobres pares eo que no tindran fondos per satisfacer les mesadas». La categoria de «pobre» l'havia de donar l'Ajuntament, amb la inclusió dels nens orfes.

A Mont-roig del Camp, el 1815 es pactà que el mestre no podia exigir mesada als nens, només llenya «*que voluntariamente quieran llevarle según ha sido de costumbre*».

Ja entrat el segle XIX, a Montblanc es rep una ordre de Barcelona amb data del 10 d'octubre de 1828 per la qual es permet augmentar fins a 300 ll. el sou de mestre de primeres lletres, i a 150 ll. el del seu ajudant. La mestra de nenes només cobraria 140 ll.<sup>46</sup>.

Un fet que es confirma és la qualitat de l'ensenyament segons el nivell de riquesa. Qui podia pagar més, rebia més instrucció. El més elemental era llegir, calia donar més perquè ensenyessin a escriure i comptar. Monetàriament era més assequible, doncs, la lectura que l'escriptura.

### 3.- LA MESTRA DE NENES

Sobre l'educació de les nenes tenim menys notícies que sobre la dels nens. Era un col·lectiu humà poc alfabetitzat.

45.- ACA RA, Registres 911 (1764).

46.- Arxiu Històric Comarcal de Montblanc, secció Montblanc. I. Administració municipal, I.3.3.1.1.1. Pressupostos s.f.

Existien però persones dedicades a la seva instrucció, les anomenades «*maestras de niñas*» o «*costureras*», les quals segons la Reial provisió del 1771 havien de presentar per exercir el seu ofici públicament un informe de la vida i costums i fer un examen de la doctrina cristiana per aconseguir la llicència. Restava totalment prohibit l'ensenyament mixt de nenes i nens, separant bé les escoles, les quals sempre havien d'anar a càrrec d'una persona del mateix sexe.

Desconeixem el grau d'implantació de l'ensenyament sobre les noies a altres llocs de la comarca i Principat: a Figuerola del Camp, durant tot el segle XVIII no s'esmenta en cap ocasió en les actes municipals una contractació o despesa per una mestra<sup>47</sup>. Zamora ens asabenta de viles que en tenen, com Gerri, i d'altres on no existeix, com a Anglès, i es lamenta d'aquesta mancança «*no hay maestra de niñas, por cuya falta se dedican las muchachas a traer fajos de leña y hojarasca de los robles, pinos y árboles para hacer cama a los cerdos*»<sup>48</sup>.

A Montblanc, en una relació de despeses del municipi del 1715, no consta el salari de la mestra, i sí el dels mestres de minyons i gramàtica<sup>49</sup>. La primera referència que tenim documentada és l'enterrament de Vicenta Rossell, «mestra de minyones», el 3 de febrer del 1740 a l'església parroquial<sup>50</sup>.

En el pressupost del 1778, trobem una sortida de 40 ll. (400 rals) per aquest salari, amb l'obligació d'«*educar e instruir a las niñas pobres del pueblo*»<sup>51</sup>.

De finals de segle hem trobat una disputa sobre aquest ensenyament el 8 de maig del 1790, quan el porter reial presenta un requeriment als regidors de l'Ajuntament de Montblanc a instància de Maria Ferriol, veïna de la vila, a fi que no facin un nou nomenament de mestra en la persona de la vídua Maria Fàbregas, i que mantinguin la primera en aquella feina que ocupava des d'anys anteriors. La primera Maria argumenta «*no teniendo vuestras mercedes motivo que seya justo y legítimo para revocármelo y ni moverme del mencionado encargo y empleo al respeto que en él años me he portado bien dando buenas educaciones y ensenyansa a las niñas que han residido y residen en mi escuela. Ygualmente les consta a vuestras mercedes que soy habilitada de todas labores de manos propia de mugeres y a mas de*

47.- *Notes històriques de Figuerola*, op. cit., pp. 130-131.

48.- F. de ZAMORA, op. cit., pp. 180 i 302 respectivament.

49.- AHT PN Montblanc, 3558, (1715) ff. 51v-56.

50.- APM Llibre d'enterraments. Desconeixem si el cognom Rossell prové del seu marit o és el seu propi.

51.- Vid. nota 46.

que soy perita de leer de primeras letras y conocimientos de la doctrina christiana cuyas habilidades no tiene la nombrada Maria Fábregas»<sup>52</sup>.

Aquesta destitució i la nova elecció potser venien motivades per interessos personals d'algun membre de l'Ajuntament, cosa que no retreu la mestra en el seu requeriment.

Durant la Guerra del francès, a finals de març de 1810, algunes monges de la Serra, en desfer-se la clausura momentàniament per l'atac enemic, anaren a l'hospital amb l'oferiment de cuidar els malalts i «educar a las niñas». Després de quatre mesos hagueren d'abandonar<sup>53</sup>. El retorn al convent suposà, segons Mn. Espinach, l'assentament de la instrucció de les noies. L'autor diu que es tracta de la primera atenció que es donà a l'ensenyament femení, afirmació no vàlida com hem vist en els anteriors documents<sup>54</sup>.

Més tard, a mitjans del XIX, coneixem per Madoz l'existència de tres escoles per a nenes, on assistien un total de dues-centes minyones<sup>55</sup>.

Desconeixem, desgraciadament, l'horari i les característiques de l'educació o les normes que es seguien a les escoles de Montblanc. Un interessant manuscrit de Reus del 1797 ens pot donar algunes pautes. Es tracta del «*Método y forma que deberán guardar las seis hijas de la Caridad destinadas para la enseñanza de las niñas de la villa de Reus*»<sup>56</sup>.

En primer lloc es refereix a la inscripció de les alumnes, que es feia anant les mares a la classe i indicant a la mestra o «*superiora*» el tipus de «*labor que quiere se les enseñe, esto es, de encages, cozer, media o calseta, bordar u otra labor*». S'insisteix en la paraula «*labor*» per indicar l'ensenyament que se'ls ha de donar, «*labores propias de las niñas bien educadas, y no podrán admitirlas hasta que tengan la edad de quatro años cumplidos*». Aquesta cita ens dóna també l'edat, factor important. Encara, per poder inscriure's no es pot tenir «*ninguna especie de mal contagioso ni otro mal que pueda comunicarse a las demás*».

52.- AHT PN Montblanc, 3659, ff. 150-151v.

53.- Pedro NOLASCO CASANOVAS, *Relación de las fiestas en los días 10,11,12 y 13 de agosto de 1816, hizo la villa de Montblanch, en la traslación de la Imagen de su augusta patrona la Virgen Sma. de la Serra...*, Barcelona 1817, pàg. 10.

54.- *Apuntes históricos y cronológicos de la villa de Montblanc, escritos por Antonio Espinach, pbro., de la Orden de la Merced, beneficiado e hijo de dicha villa* (1869-71), citat per Lluís París Bou, *Història de la Serra*, Montblanc 1981, pàg. 16.

55.- Pascual MADDOZ, *Diccionario Geográfico-estadístico-histórico de España*. Madrid 1849, vol XI, pàg. 529.

56.- Arxiu Històric Municipal de Reus (AHMR), actes municipals 1792-97, ff. 191-193.

A més de la costura, les nenes, repartides en dues aules amb tres mestres en cada una, aprendrien a llegir i escriure, i la doctrina cristiana. La religiositat també és present en dues de les normes dictades per l'Ajuntament: abans de començar el treball les nenes havien de «saludar» una imatge de la Mare de Déu, i un cop al mes havien de fer confessió i comunió general a l'església de l'hospital.

L'horari queda clar: es començava a les 8 del matí, deixant la porta oberta fins les 9 «*para enseñarles a ser puntuales*»; i anaven a dinar a les 11. A la tarda s'obria a les 2, i dues hores i mitja més tard a l'hivern, i una hora més a l'estiu es tancava el col·legi. Sumen en total 5 hores i mitja a l'hivern i 6 i mitja a l'estiu (igual horari que hem vist per als nens). Els dies de festa no queden establerts, els de precepte «*y los que dispense el magnífico Ayuntamiento*».

A Montblanc l'educació femenina també es devia basar en les «labors» i una mica de llegir, i en menys casos en escriure i comptar. La dona, una de les grans oblidades de la història per no tenir protagonisme en les classes dominants o dirigents, i també per la ignorància davant la ciència i la cultura, precisament a causa d'aquesta educació, ens ha deixat ben pocs testimonis escrits.

Campomanes, en el seu «*Discurso sobre la educación popular de los artesanos y su fomento*»<sup>57</sup> de l'any 1775, un cop ha deixat clar el paper de la dona com a treballadora necessària per al progrés del país, precisa que «*su labor ha de ser proporcionada a las fuerzas mujeriales*», i demana una educació «*de cuenta del público para enseñar a leer, y las labores a las niñas*». Especifica que les que no poden estudiar als monestirs per no disposar de mitjans econòmics, també han de ser ensenyades, i cal que se n'ocupi «*el magistrado público en las ciudades y villas grandes: no se trata de las aldeas, las cuales tienen muy diferentes reglas*». Creu que el seu aprenentatge ha d'anar enfocat a la seva participació en la societat com a treballadora, i que ha de ser «*todo lo que pertenece a coser cualquier género de ropas, vestidos o adornos*». Veiem un cop més com l'educació ve marcada i marca el funcionament de l'engranatge social.

En l'educació cada vegada es generalitzà més l'assistència de les nenes a «costura», sobretot de les classes que podien permetre's prescindir de l'ajut dels fills en les feines domèstiques i del camp. Podem destacar el paper creixent de les comunitats religioses femenines, tant en col·legis gratuïts com cobrant, que va mantenir fins el nostre segle. El tipus d'ensenyament continuarà basat en el cosir i les regles de comportament (encara molts de nosaltres guardem aquell aixovar que l'àvia o besàvia

57.- A Clásicos Pensamiento Económico Español, Madrid 1975, edició a càrrec de John Reeder. Del treball femení se n'ocupa en el capítol XVII, pp. 358-385, i de l'educació en concret pp. 372-378.

va confeccionar durant els anys d'haver anat a «aprendre de lletra»).

#### 4.- MESTRE DE GRAMÀTICA

A l'apartat de sortides de l'Ajuntament de l'any 1778 trobem una partida de 60 ll. destinada al «*Preceptor de Gramàtica*», figura de la qual disposem de menys informació que del mestre de primeres lletres. Mn. Pau Queralt publicà l'any 1923 un contracte del segle XVII a Montblanc<sup>58</sup>.

Els cònsols de Montblanc donaren aquest càrrec de 1670 a 1673 al Rd. Josep Molner, per 60 ll. cada any. Se li exigia «degué legir conforme fins assí se es acostumat so es dos ores de matí y dos de tarda». Aquest horari es complia d'una manera diferent segons l'estació: a l'estiu es començava a les 6 del matí fins a les 8, mentre que a l'hivern es retardava una hora: de 7 a 9; i a la tarda sempre de 2 a 4. Aprofitaven, doncs, la llum natural i quedava una bona part de la jornada lliure.

Rebia de cada estudiant un ral cada mes -els pobres de franc-. Les vacances començaven el 15 d'agost (Mare de Déu d'Agost) fins el 8 de setembre (Mare de Déu de Setembre), del 3 de juliol (St. Tomàs Apòstol) al 31 d'agost (St. Ramon), i del diumenge de Rams fins al dimarts de Resurrecció.

Un alumne seu, Sebastià Busquets fou l'organista titular de Santa Maria.<sup>59</sup>

El 1732 la plaça la guanyà el frare mercedari Nicolau Oliver<sup>60</sup>.

L'any 1739 coneixem una altra contractació<sup>61</sup>, com que la plaça estava vacant els regidors acordaren dictar edictes perquè no faltés dit ensenyament «que és de tanta utilitat». Davant la convocatòria es presentà Josep Necassi, de Verdú, el qual s'examinà davant cinc persones que es constituïren, segons es diu, «en forsa de antiga consuetut»:

- Fra Jaume Finestres, mestre en Sagrada Teologia, monjo de Poble, en nom de l'Abat,
- Josep Montaner i Murtra, prevere i Plebà de Montblanc,

58.- P(au) Q(ueralt), «Contracta de l'Universitat de Montblanch en 1670, d'un mestre de gramàtica» Nova Conca, n. 259 (1923).

59.- F. BONASTRE, op. cit., pàg. 13.

60.- J. SANCHEZ REAL, op. cit.

61.- APM PN Montblanc 23, ff. 551v-553v.

- Rd. Francesc Molner, prevere i beneficiat de la Comunitat,
- Rd. fra Francesc Roig, Guardià del convent de Sant Francesc,
- Josep Ribes Soldevila, regidor degà.

Vistes les aptituds se li donà «lo magisteri de gramàtica», amb el mateix sou que l'any 1670, és a dir, 60 ll. anuals i casa franca, però les mesades dels estudiants es doblaren: passaren a ser de 4 s. Se l'obligà, a més, a oir missa a l'església de Sant Marçal tots els dijous que no fossin dia de festa o «feriats».

S'assenyala també la prohibició d'exercir aquesta dedicació a altres persones tant de forma pública com privada.

Amb el temps veiem que s'accentuen les normatives religioses i especialment les privatives de l'ofici.

El 1747 l'Ajuntament nomena interinament com a mestre de Gramàtica el pare fra Joan Domingo, religiós del convent de franciscans de la vila. El 1761 és cessat, la qual cosa provoca la protesta dels estudiants, entre els qui es compta el ciutadà honrat Salvador Buñol, fill de notari (que s'iniciarà en l'exercici de la notaria a la vila vint-i-dos anys més tard). També hi ha Caietà Montsarró.

Els alumnes i el convent de sant Francesc recorren a la Reial Audiència. Els primers diuen que la destitució és una revenja perquè el frare manà als seus deixebles, que portaven el misteri de la Soledat a la processó de Setmana Santa, que el deixessin al convent i no a l'església de sant Marçal, en contra de la voluntat dels edils, amenaçant de no tornar a l'escola si no hi era el mestre Domingo.

El Guardià de sant Francesc nega les acusacions i demana que es revoqui el mestre que suplía les funcions, ja que havia de ser escollit per oposició<sup>62</sup>. Això succeïa en Setmana Santa, i el 9 de juliol es dictà sentència a favor de Joan Domingo.

Els regidors montblanquins acataren l'ordre, però l'any següent porten un memorial a la Reial Audiència demanant que o bé s'examinin novament davant dels responsables (Abat de Poblet, Plebà, Guardià) o bé es traslladi la docència a l'estudi nou que aleshores construïa el comú<sup>63</sup>.

Mercès a una declaració notarial de l'any 1765, sabem que aquell any continuà a Montblanc el pare fra Joan Domingo, que tenia 56 anys<sup>64</sup>. En la relació es fa esment d'un alumne seu, Pau Tomàs Joli, fill de Pere Joan Tomàs, notari, que exercí una temporada a Vila-ronda. Aquest jove no començarà a actuar com a notari a Montblanc almenys fins 24 anys després.

62.- ACA RA, expedient 908 (1761).

63.- ACA RA, expedient 909 (1762).

64.- AHT PN Montblanc, caixa 121, ff. 323-323v.



Sobre el magisteri de Gramàtica coneixem uns estatuts de Reus de 1796, els quals ens poden orientar de les característiques de la docència. L'escola la portava un mestre i un ajudant, aquest segon era el qui explicava als joves l'idioma castellà i les regles del llatí. Els més ben preparats eren presentats al «*maestro de segunda o mayores*», que passaven a rebre el seu ensenyament un cop acceptats per un examen. La tasca principal del mestre era el llatí; cada setmana dictava almenys dues composicions de la sintaxi de Torrella per a treballar i donava les explicacions dels textos en la mateixa llengua. Ultra el coneixement escrit es tenia present la retòrica.

Els llibres que tenien a l'abast eren els de «*Selecciones Sagradas*» de Fedre o Cornelio Nepotus y «*Diálogos*» de Luís Vives, «*Oraciones selectas*» de Ciceró i ... Virgili, a més del catecisme.

El control de la qualitat l'exercia directament l'Ajuntament, que un cop a l'any feia examinar els estudiants per un expert -a tots ens venen a la ment els famosos inspectors-.

Per acabar amb el document de Reus volem transcriure el capítol primer, on es dicten les directrius que assenyalen als mestres «*que... con la maior vigilancia, estampen a sus discípulos el santo temor de Dios, inspirándoles con suavidad un justo horror al vicio, y amor a la virtud y pureza de vida*»<sup>65</sup>.

Un aspecte poc conegut és la creació de fundacions i beneficis eclesiàstics per a aquest tipus d'ensenyament -gramàtica-. En el segle XVIII tenim notícies que a la Selva del Camp determinats beneficiats (sant Miquel, santa Anna, Puríssima Concepció i Santíssima Trinitat...) prèvia oposició s'encarregaven d'aquella tasca<sup>66</sup>. A Montblanc a l'època moderna sabem que el prevere Francesc Grinyó va establir una fundació per igual fi<sup>67</sup>.

Per acabar, esmentarem la presència d'un mestre de gramàtica a Poblet en el segle XV, que cobrava 670 sous<sup>68</sup>.

## 5.- ELS ESTUDIANTS

Després de veure els diferents qualificatius d'un mestre segons quina era la seva especialització, repassarem la denominació dels

65.- AHMR, actes municipals 1792-97, ff. 159-161 bis. «Estatutos y método de enseñar en las aulas públicas de gramática de la villa de Reus».

66.- J. PIÉ, op. cit., pàg. 478.

67.- J. SÀNCHEZ REAL, op. cit.

68.- A. ALTISENT, *Història de Poblet*, Abadia de Poblet, Poblet 1974, pàg. 395.

alumnes. Per a l'ensenyament primari és ben clar: es parla de **minyons/es, nens/es**; per al grau superior la terminologia emprada és la d'**estudiant** (sempre en masculí), com consta en els contractes del mestre de gramàtica.

La selecció dels nois no es feia a la segona etapa, sinó a la primera, perquè els qui la superaven amb èxit podien aspirar a continuar els estudis; per als estudiants pobres existia la franquesa en l'ensenyança de gramàtica, el mestre els donava les lliçons «per amor de Déu y sens paga alguna». Però en realitat hi jugaven altres factors, les famílies no riques no es podien permetre la pèrdua de la força de treball d'un dels seus membres i les despeses inherents a la vida -alimentació, vestits, sanitat, etc.-.

Entrem de ple en el tema de la reproducció social. L'*herència* no és només el patrimoni immobiliari consignat en els inventaris notariais, com ha tractat fins fa poc la historiografia, sinó que comporta el prestigi social, el poder local, etc., que hi van indissolublement associats, com molt bé ha estudiat Llorenç Ferrer a Manresa<sup>69</sup> en el seu excel·lent treball. Aquest historiador ens apunta l'ús del terme de sistema de transmissió de béns. Els pares intentaràn que els seus fills mantinguin el seu mateix estatus social, per la qual cosa al llarg de la vida els hi hauran de facilitar una sèrie de mitjans per aconseguir-ho. L'educació és bàsica, sobretot en determinades professions com el notari. Si un notari vol deixar la notaria (despatx, fons documental, clients,...) al seu fill, caldrà que prèviament tingui la preparació adequada; igual que un advocat, un metge, etc. Un cas a banda és el dels eclasiàstics.

Fullejant els registres sacramentals hem localitzat diversos *estudiants*. En una recerca no exhaustiva dels llibres d'òbits del segle XVIII n'hem trobat un total de 9<sup>70</sup>. No podem esbrinar-ne l'edat exacta, ja que no apareix, però sabem que són majors de 12 anys i mig<sup>71</sup> perquè s'entenen com a *cosos*. Només un d'ells està casat amb

69.- *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya Central (ss. XVIII-XIX)*, Publicacions Abadia de Montserrat, Barcelona 1987, pp. 581-582.

70.- Hem de considerar que no sempre en les anotacions dels enterraments s'hi consignava l'ofici, sense conservar-ne tampoc la sèrie completa de tot el segle XVIII. Les dates són: 5-I-1709, 20-VI-1706, 10-XI-1775, 21-XII-1779, 25-II-1783, 5-III-1787, 26-V-1789 i 21-VI-1789.

71.- Segons un manament de l'arquebisbe de Tarragona Joan Manuel de Espinosa publicat a Montblanc el 18 d'octubre de 1676 «los homens tindran la edad de dotse anys i mitg y les dones deu y mitg complerts aigen i tinguen obligació morint en dites respectives edats de enterrar se y enterren com a cosos y no com a albats, combregant ho no combregant». La raó de la seva expedició era l'abús de molts pares de fer el sepel·li dels seus fills com albats, malgrat haver passat l'edat reglamentària. L'excusa podia ser que encara no havien rebut la comunió, i la causa, el cost de l'enterrament.

seguretat, per ser el pare de quatre albats<sup>72</sup>, si bé el qualificatiu d'estudiant podria haver-se convertit en renom de casa.

Els noms que apareixen són Josep Esteva, dit Francí (1745), Macià Cabessa (1747), Gabriel Montseny (1775), Francesc Cadens Torruella (1783), un tal Tomàs (1787), un Rosselló i un Vendrell (tots dos el 1789). De tots ells només un és explícitament nomenat «estudiant de gramàtica».

Passant a referir-nos als baptismes, sabem que el 1774 actua de padrí del fill del matrimoni montblanquí Salvador Biscarri, rellotger i Josepa Belart, Ramon Belart, estudiant. El 1794 un parent, Josep Belart Miquel, estudiant, serà padrí d'un germà seu<sup>73</sup>.

La font notarial és també un mitjà per conèixer qui eren els estudiants, tot i que la recerca és lenta i aporta menys resultats. L'any 1742 trobem Felicià Cabessa<sup>74</sup>, i el 1765 Nicasi Tomàs Joli<sup>75</sup>. El 1779 Ramon Castelló<sup>76</sup>, els quals juntament amb un Cabessa trobat al llibre d'òbits eren fills de notari. En el període 1773-93 a Montblanc hi ha instal·lats nou notaris (Ignasi i Salvador Bunyol, Macià Català Roig, Josep Castelló, Rafael Ribes Calbet, Francesc Pastor, Salvador Alba Molins, Pau Tomàs Joli i Josep Segura Torres), llurs fills esdevien sens dubte un potencial humà per a l'escola de gramàtica, on aprendrien sobretot el llatí.

### *Els estudiants en el cens de Floridablanca*

El cens de Floridablanca, ultra donar-nos l'estructura de la població ens informa de l'ocupació dels habitants. Una de les divisions és la d'estudiant, i tot i que desconeixem el sentit total que hom donà a aquest terme -si es refereix exclusivament als de gramàtica, o inclou els de nivell inferior o superior, com els de moral (que desitjaven arribar a l'estat eclesiàstic)-. Sigui quin sigui exposarem l'estadística de la Conca de Barberà<sup>77</sup>.

72.- És el fill de Francesc Torruella i Maria Torres.

73.- Aquest Belart és fill de l'escultor montblanquí Josep Belart, i la colomina Rita Miquel.

74.- APM PN Montblanc, 25, f. 141.

75.- AHT PN Montblanc, caixa 121, f. 323v.

76.- APM PN Montblanc, 47, f. 161. Aquest és qualificat com a «estudiant de gramàtica»

77.- Entenem aquesta amb els límits naturals del territori, deixant de banda la Baixa Segarra i l'Alt Gaià, i incorporant el municipi de Tarrés.

Si prenem com a base de l'exposició només els números absoluts, el resultat ens vindrà distorsionat pel diferent volum de la població, per aquest motiu hem establert un percentatge dels estudiants en relació als nens i joves (mascles) fins als 25 anys, estiguin o no casats:

	<i>N. Abs.</i>	%
MONTBLANC . . . . .	25	2,90
VILAVERD . . . . .	14	5,90
SARRAL . . . . .	9	1,50
L'ESPLUGA DE FRANCOLÍ . . . . .	4	0,75
SEANAN . . . . .	3	5,20
VIMBODÍ . . . . .	2	0,82
ROJALS . . . . .	2	1,90
TOTAL . . . . .	59	2,26

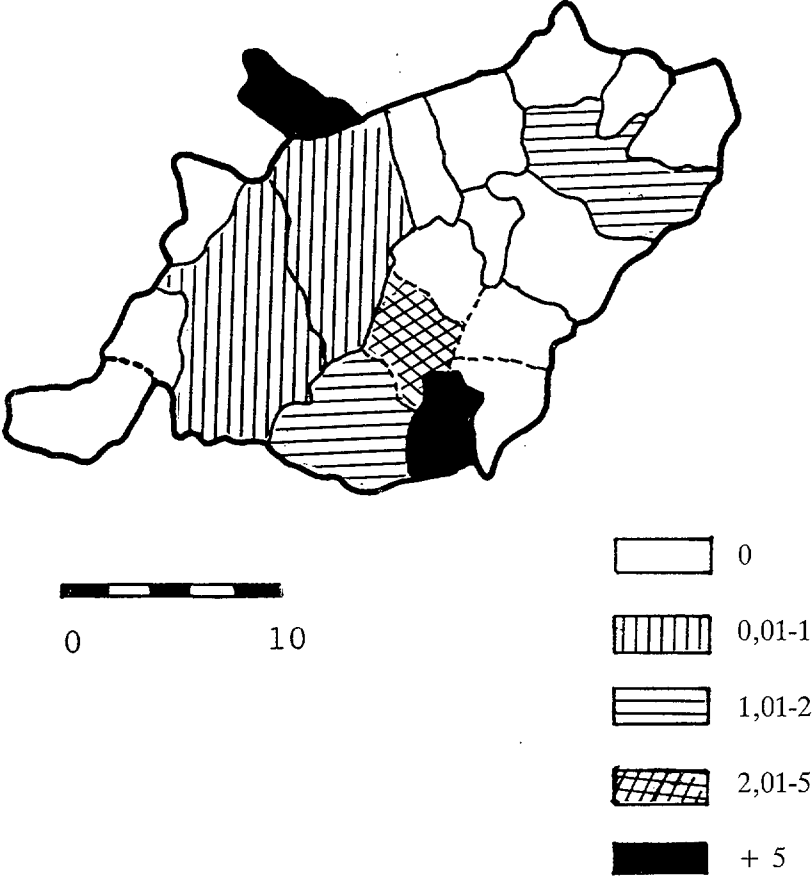
Numèricament sobressurt Montblanc, seguit de Vilaverd i Sarral, però proporcionalment a l'edat infantil i juvenil el màxim l'aconsegueixen Vilaverd i Seanan. La vila ducal ofereix un percentatge elevat, però assumible si tenim present que és la capital del Partit de Corregiment, amb una important funció burocràtica (registre d'hipoteques, cort del Batlle i Tinent de corregidor -per plets-, cap de deganat...), on s'aplegaven notaris, advocats, causídics, i d'altres classes privilegiades, arrelades de generacions o vingudes de nou. En l'aspecte religiós no podem oblidar la presència del Plebà, una Comunitat de preveres, i tres convents, dos de franciscans -masculí i femení- i un de mercedaris.

Montblanc, amb el 6,6% del total de la població del partit, compta amb el 17% dels estudiants del seu districte. Si prenem com a àmbit la Conca, la vila representa el 42,4%.

Sarral és també seu d'un petit nucli d'escrivans, que ens explicaria part dels nou estudiants existents. Els índexs més baixos els tenim a l'Espluga de Francolí i a Vimbodí; la primera estava més inclinada -si repassem les xifres que dóna el cens del 1787- al comerç i a la indústria, amb una forta presència de jornalers.

A nivell comarcal, de totals, els 59 estudiants equivalen al 42% dels del Partit de corregiment, amb només un 21% de la població masculina menor de 25 anys de l'àrea. De fet a la Conca es concentren el 66% d'escrivents del Partit (catorze) i el 50% dels advocats (onze). L'aprenentatge és la base de l'especialització.

PERCENTATGE D'ESTUDIANTS A LA CONCA DE BARBERÀ  
RESPECTE A LA POBLACIÓ MASCULINA  
MENOR DE 25 ANYS.



Font: *Cenç de Floridablanca, 1787*

## II. L'Alfabetització

### 1.- EL MÈTODE

Una vegada vista la instrucció caldrà averiguar la seva incidència sobre la població: l'índex d'alfabetització.

Avui en dia ens és fàcil per l'existència de censos oficials, que ja comencen en el segle passat. Per l'Edat Moderna hem de buscar altres barems, un dels quals, utilitzat darrerament, és el recompte de les firmes personals. Per Viñao Frago els avantatges del mostreig són evidents, la signatura és una dada estàndard, directa i quantificable, que permet una comparació entre grups socials en diferents èpoques i llocs<sup>78</sup>.

De fet, caldrà plantejar-nos prèviament l'efectivitat del mètode; els que signen han anat a l'escola del mestre de primeres lletres?, tot-hom qui firma sap només escriure o només llegir, o ambdues coses, o en últim extrem cap de les dues? La resposta no és fàcil. En els documents, quan un no sabia signar ho delegava en un tercer que ho feia en el seu nom, amb el següent formulari: «El dicho [nom del testimoni] ha firmado por los referidos otorgantes y de voluntad de aquellos por no saber escribir» i «de voluntad de [nom] per dir no saber de escriure firmo jo [nom], testimoni». La primera la fa el notari i la segona el testimoni. En cas contrari l'anotació és «los dits [donadors i donatari, comprador i venedor,...] han firmat de mà pròpia». Aquestes expressions associen la paraula escriure amb firmar.

Avançant-nos en el temps, tenim el testimoniatge dels nostres avis. Qui no recorda les persones d'edat quan havien de posar al seu nom amb rúbrica al carnet d'identitat o a la paga de la vellesa, i amb el pols temblorós i una mirada atenta «dibuixaven» sobre el paper la signatura, per a molts d'ells l'única paraula que havien après, altres només sabien llegir, i una minoria les dues arts. La cultura es transmetia de forma oral, i no calia, per viure, conèixer les lletres.

Un altre factor a destacar és la qualitat de la firma, no totes són fetes d'igual manera, n'hi ha de grosses i molt irregulars, d'altres més contínues i uniformes. Hom ha parlat d'establir nivells de qualitat - com per exemple bona, regular, dolenta-, si bé se'ns presenta ràpidament la dificultat de la subjectivitat a l'hora de fer la classificació. Un

78.- A. VIÑAO FRAGO, «Fuentes para el estudio de la alfabetización en períodos pre-censales» a *Genes. Jornades d'Història de l'Educació als Països Catalans*, Lleida 1984, pàg. 150.

recurs per a solucionar-ho en la documentació notarial són les anotacions que segueixen la firma, referides a la consideració del personatge (batlle, regidor, arrendatari, fiança, pagès, vídua,...) o sobre el que substitueix; en aquests casos la visualització de les lletres que no són pròpiament les que integren la firma ens donen una major certesa sobre el grau d'alfabetització. Una ciència auxiliar a la qual podríem recórrer és la grafologia.

Reproduïm a continuació algunes mostres perquè es vegi la diversitat:

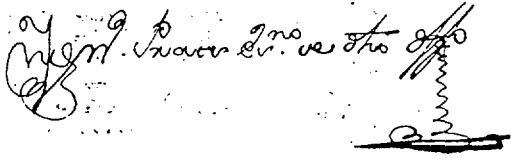
Alfonso Joseph Laj Menor Prinsipal Revisor  
Datori  
anton munozas fianso

fran<sup>co</sup> Pique Baile manuel, casa = por dicho migal  
robada firma yo pablo canela y francisco rocha

Miguel macis = Joseph macis fianso =  
Juanlebrua fianso  
tth. Salas Fontana Rl

Hijeros i mestres

que Me. tisonimem Hia. i. ab. sup. otorgand  
presentem.

Men. Inacio Lv. ve tho off  


Al llarg de la vida, es requeria algun cop la firma, ja fos per a una compra-venda, en els capítols matrimonials, en el testament, en un endeutament-censal... L'anada al notari era molt més freqüent que no pas ara. És per aquest motiu que era útil saber signar, però per altra part no calia saber llegir: el notari llegia el document en veu alta per assabentar-ne els interessats; i a un altre nivell, els edictes i bans municipals eren recitats pel pregoner en els carrers i places.

Els notaris, al final del protocol, si no sabien firmar apuntaven que no sap escriure. Però és vàlid que qui signa en sap? O no podem pensar que alguns d'ells només saben escriure el seu nom? podria existir en els estudis històrics realitzats una sobrevaloració de l'alfabetització, al seguir aquest mètode? L'interrogant queda obert.

## 2.- FONTS

Per tal d'aprofundir en l'anàlisi de la capacitat de firmar són diverses les fonts on podem buscar, Viñao també en parla en el seu article<sup>79</sup>:

### -FISCALS

-JUDICIALS: En els nombrosos plets davant els tribunals, s'especifica en detall el nom, l'edat, la professió, residència, etc., de les parts en conflicte, així com dels testimonis que declaren.

-MUNICIPALS: Són especialment útils per a conèixer el grup que ostenta el poder local. S'hi consigna el nom, professió -no sempre- i càrrec. Si es conserven sèries llargues hom pot comparar l'evolució en el temps.

-ECLESIÀSTICA: Abarca un component reduït amb uns nivells quasi absoluts d'alfabetització. Però ens interessa perquè entre la documentació hi podem trobar èpoques o rebuts per obres, arrendaments, compres, etc., on apareguin uns tercers.

Els registres sacramentals -especialment els casaments- poden ser també una base important ja que inclouen els dos sexes.

-NOTARIALS: En tot contracte, delegació de poders, promeses, etc., efectuat davant notari, hi ha d'haver la signatura de les dues parts i almenys dos testimonis. Per a la Conca de Barberà és una de les poques fonts conservades en la segona meitat del segle XVIII i la totalitat del XIX.

79.- *Ibidem*, pp. 151-153.



Un factor que cal tenir present és la representativitat del mostreig sobre la totalitat de la població. Les dones són les grans absents, ja que no apareixen ni com a testimonis, només les trobem en els capítols matrimonials, els testaments, i en algun acte on exercien de propietàries, però sempre acompanyades del marit, com úsdefruitari. Una excepció la podem fer amb les viudes.

L'ideal és poder trobar en un moment donat un contracte on intervinguin un alt nombre de persones. Res més fàcil. La majoria de localitats al llarg del segle s'han de comprometre en alguna empresa comuna, sigui la construcció d'una nova església, sigui una imposició sobre els fruits del terme (un quinzè, un vintè,...), sigui per assumir un elevat deute municipal motivat per censals, sigui per acudir a un plet davant el rei i en contra del senyor jurisdiccional, etc. Per aquest motiu, tots o la majoria de caps de casa han de firmar, i al costat del nom s'anota la professió o estat civil, i algun cop el renom. Nosaltres hem acudit preferentment a aquestes escriptures notariales.

Altres documents són els testaments<sup>80</sup>, però presenten algunes dificultats perquè s'atorguen a la porta de la mort, amb una minva de les capacitats físiques i psíquiques (visió, pols, enteniment,...). A més a més, els més pobres no en devien fer en no tenir res per deixar, sinó la pròpia misèria.

En declaracions, juraments, relacions o requeriments sobre assumptes diversos davant notari, els testificants aporten una dada que rarament apareix: l'edat. Malauradament el seu número és poc elevat i el treball per a recollir-ne una bona mostra és lent.

-**PRIVADA:** Presenta dificultats primerament de la localització de la font, i no sempre el volum de signatures és important. No obstant hi poden sortir agradables sorpreses.

-**MILITAR:** Les llesves de Miquelets de finals del segle XVIII són un bon indicador d'alfabetització, en consignar-s'hi el nom, l'edat, el veïnatge i la signatura<sup>81</sup>.

-**SENYORIAL:** Ens referim bàsicament als capbreus, documentació lligada a la notarial, ja que eren els escrivans públics qui la redactaven. L'obtentor del domini directe d'un territori per cadascuna o per dues generacions feia declarar als veïns de la localitat totes les seves possessions. Al final de cada confessió hi havia la firma. És un

80.- Aquest mètode és l'emprat per Montserrat VENTURA MUNNÉ, «El nivell d'alfabetització de la població de Mataró a mitjan del segle XVIII» a *Actes Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, 2on. vol., Barcelona 1984, pp. 666-75.

81.- La documentació és treballada en l'actualitat per l'assignatura d'Història Moderna de Tarragona, que dirigeix el Dr. Lluís Navarro Miralles. Esperem que properament es publiquin els resultats de la investigació.

puntal molt fiable perquè abarca totes les cases -tot i la infravaloració del component femení- i permet la comparació al llarg dels anys.

### 3.- ALGUNS EXEMPLES CONCRETS

Passarem a comentar algun exemple. Hem escollit com a marc de referència Montblanc i alguns pobles propers: Blancafort, Senan i Fullella, mercès a la bibliografia hem incorporat Rocafort de Queralt, i també farem menció d'un poble del Priorat històric, Torroja.

Alguns dels aspectes que hipotèticament haurien d'entrar en la nostra anàlisi serien *el lloc de naixement* i anys de *residència* en la localitat, *l'edat* (ambdós són difícils de conèixer si no és puntualment a través d'una costosa reconstrucció de famílies), *el sexe* (són poques les dones que actuen com a cap de casa, en cas de vídues sovint és el fill primogènit qui les representa), *l'ofici* (en un medi rural la majoria es dedica a l'agricultura), i *el nivell de riquesa* (impossible d'esbrinar sense el buidatge dels cadastres o capbreus o un minuciós seguiment d'inventaris post-mortem). Paral·lelament hauríem de tenir notícia de l'existència de mestres en cada lloc. No sempre ho podrem relacionar.

Comencem per Rocafort de Queralt, on el 1739 dels seixanta-un caps de casa que imposen un quinzè, només un 19,7% sabia signar<sup>82</sup>. A Senan el 1756, de quinze caps (el batlle, dos regidors i dotze pagesos) només en firmen cinc (33,3%)<sup>83</sup>. A Fullella, el 1778, en una imposició sobre les olives de quaranta-sis veïns -tots pagesos- només un sap signar (2%)<sup>84</sup>. A Blancafort el 1782 de setanta veïns, tots pagesos menys un cavaller donzell, només en saben vint-i-tres (32,8%)<sup>85</sup>, xifra que representa una mica menys de la meitat del total dels caps de casa<sup>86</sup>.

A Montblanc el 1742, cent cinquanta-set caps de casa «*siendo como somos la mayor parte de los que comparecemos [de] la presente villa*» participen en un memorial. Només quaranta-dos, un 26,7%, poden escriure el seu nom i cognoms<sup>87</sup>. Els veïns, si els comparem amb els del cadastre del 1731, no arriben a la meitat del total de la vila<sup>88</sup>,

82.- V. GUAL, op. cit., pàg. 81.

83.- AHT PN Montblanc, 3661, ff. 294-297.

84.- AHT PN l'Espluga de Francolí, 3747, ff. 123-125v.

85.- AHT PN Montblanc, 3651, ff. 73-86.

86.- En l'any 1782 es comptabilitzen 154 caps de casa. Josep RECASENS LLORT, *Blancafort. Aproximació geogràfico-històrica*. Blancafort 1986, pp. 85-87.

87.- APM PN Montblanc, 25, ff. 136-148.

88.- El número de veïns era de 387. J.M. PORTA, op. cit., pàg. 19.

sense comptar amb l'increment demogràfic dels onze anys transcorreguts. Tres són de Rojalons i tampoc no en saben.

Com que el document ens informa de l'ocupació de cadascun d'ells hem pogut elaborar un quadre on per a la distribució professional s'anota el nombre dels homes que signen i dels que no. Al costat hem incorporat les dades del cadastre del 1731 per fer-nos una idea de la representativitat dels sectors. Pràcticament són la meitat, tot i que manquen alguns grups, com l'eclesiàstic -instruït en la seva totalitat- i les vídues i els hereus. Creiem que un índex del 50% que abarca de forma igual al conjunt d'activitats és bo.

El grup primari -pagesia i ramaderia- es troba més o menys alfabetitzat només en un 15,4%. A Mataró el 1750-54 Montserrat Ventura dona a aquest grup un 29%, xifra possiblement distorsionada pel baix mostreig (disset homes)<sup>89</sup>. Segons recents càlculs realitzats pel company Gabriel Serra a Montblanc, el 1889, només sabien llegir i escriure un 11% dels homes pagesos, i les seves dones no arriben a un 5%<sup>90</sup>. La semblança després de cent-cinquanta anys és evident, tot i les noves lleis i mitjans.

Els dedicats a tasques artesanals i industrials que signen, doblen els pagesos, i representen un 37,4% del grup. A Mataró l'alfabetització era d'un 57,6%.

Segueixen el comerç i els serveis, amb un 93% que firmen. De fet, entre aquests es compten professionals que per exercir la seva professió han hagut d'aconseguir un títol: advocats, notaris, metges, etc. Hi ha el cas d'un apotecari, Anton Molner, que no firma «por faltarle la vista»<sup>91</sup>. L'únic del grup que no en sap és un «tratante». A Mataró el percentatge s'hi assembla molt (95,5%).

Finalment venien els nobles i els Ciutadans honrats, els quals estaven instruïts en la seva totalitat, com a Mataró. Si els eclesiàstics participessin en aquesta relació la taxa positiva augmentaria fins un 30% dels que sabien firmar al Montblanc del 1742.

Sense deixar Montblanc, comentarem altres documents relacionats en certa manera amb el nivell de riquesa: es tracta dels poders notariais que el 1774 i el 1783 atorguen els habitants de la vila que tenien terres a la Guàrdia dels Prats i Prenafeta, respectivament.

89.- M. VENTURA, op. cit., pàg. 674. A partir d'ara les referències de Mataró són d'aquesta pàgina.

90.- Gabriel SERRA CENDRÓS, *La Conca de Barberà a finals del segle XIX: Montblanc (1880-1893)*. Tesi de llicenciatura inèdita. Facultat de Filosofia i Lletres de Tarragona. Tarragona 1987, pàg. 158.

91.- Vid. nota 87, f. 141.

En la primera procura prenen part noranta-dues persones<sup>92</sup> (entre els quals hi ha dues dones) que firmen en un 46,7% de pròpia mà. Vegem-ne les ocupacions:

	SI	%	NO
1. Agricultura i Ramaderia Pagesos	31	40,8	45
2. Activitats Artesanals i Industrials			
METALL			
Ferrer	2		
Serraller	1		
CONSTRUCCIÓ			
Mestre de cases	1		
FUSTA			
Fuster	1		
Boter	1		
CALÇAT			
Espardenyer			2
TÈXTIL			
Teixidor de lli	2		
PELL			
Blanquer	1		2
		69	
3. Comerç i Serveis			
COMERÇ			
Botiguer de teles	1		
PROFESSIONALS			
Apotecari	2		
		100	
<b>TOTAL</b>	<b>43</b>	<b>46,7</b>	<b>49</b>

De les dues vídues cap d'elles no sap firmar.

Els segons poders són dels montblanquins que tenien terres a Prenafeta, sota domini del Monestir de Poblet. Són vint-i-vuit persones<sup>93</sup>

92.- AHT PN Montblanc, 3643, ff. 337-338v. En realitat caldria sumar tres persones més que són les que reben els poders: dos pagesos i un menescal, els quals també eren terratinents de la Guàrdia. La xifra dels signants s'eleva així a un 48%, gairebé la meitat.

93.- APM PN Montblanc, 48, ff. 102-110v.

de les quals en signen un 42,8%, quantitat semblant a l'anterior. Una d'elles és dona i no en sap; dels homes vint-i-tres són pagesos (dels quals signen un 39%), dos comerciants, un familiar del sant Ofici i un ferrer (l'únic que no en sap).

La característica comuna a tots dos documents és que es tracta de propietaris de terra, amb un alt índex d'alfabetització si el comparem amb el 1742, especialment entre els pagesos i artesans, que quasi dupliquen els nivells. La diferència de quaranta anys no explica tota sola aquest canvi, sinó que cal tenir present que es tracta de gent no pobre.

Per veure la desigualtat en l'accés a la cultura escrita segons el grau de riquesa patrimonial, ens remetem a un altre exemple, a Torroja del Priorat segons el capbreu del 1744<sup>94</sup>. En total són vuitanta-cinc declaracions. Un 21% dels caps de casa signen; quaranta-cinc viuen al lloc i la resta són forasters (27 pagesos, 2 viudes, i boter, 1 mestre de cases).

Entre els veïns de Torroja firmen un 20,4% -entre els quals hi ha el rector-. La base de l'economia és la terra (45 pagesos, 4 viudes de pagesos i 1 moliner), amb el complement ramader (2 pastors) i un sol espadenyer com a representant del sector artesanal.

Dels que no firmen, unes tres quartes parts tenen terres per sota de la mitjana dels confessants (26 jornals aprox.), i quatre la doblen. A l'altre extrem la meitat supera la mitjana. És a dir, es pot establir una proporció directa entre el grau de riquesa patrimonial i el d'alfabetització.

Una altra font consultada és la dels Miquelets. En la relació de Montblanc, del 17 de febrer del 1745, es relacionen un total de quaranta-dos homes<sup>95</sup>, dels quals saben rubricar el seu nom un 14%. Tots ells consten com a residents a la vila, però nou són nascuts fora d'ella, cap d'ells no firma. Seguidament adjuntem un quadre per edats; no es detalla la professió:

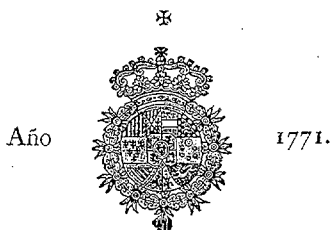
<i>Any naix.</i>	<i>edat</i>	<i>sí</i>	<i>no</i>	<i>TOTAL</i>
1779-1775	16-20	4	18	22
1774-1770	21-25	1	5	6
1769-1765	26-30	-	4	4
1764-1755	31-40	-	5	5
1754-1745	41-50	1	3	4
Desconegut	-	-	1	1
<b>TOTAL</b>		(14%) 6	(86%) 36	42

94.- J.M.T. GRAU PUJOL-Roser PUIG TÀRRECH, *Aspectes socio-econòmics d'una vila del Priorat del segle XVIII: Torroja*. Treball inèdit guanyador del premi «Priorat Històric» dels Xens. Jocs Florals de Torroja (1987).

95.- AHT Fons Miquelets, llibre XIII.

Més de la meitat estan compresos entre 16 i 20 anys. Quatre signen -es tracta de sergents-, dos es comprometen per tota la guerra i la resta només per un any. Els cognoms són Tomàs, Avià, Foguet i Alfonso.

Per establir el nivell de culturització també és una dada interessant la possessió de llibres, en els inventaris s'anotava el títol, més o menys complert, i el nom de l'autor -no sempre<sup>96</sup>.



## REAL PROVISION DE SU Magestad,

Y SEÑORES DEL CONSEJO,

*EN QUE SE PRESCRIBEN LOS REQUISITOS,  
que han de concurrir en las Personas que se dediquen al Ma-  
gisterio de las Primeras Letras, y los que han de  
proceder para su examen con lo demás*

**D**ON CARLOS,  
POR LA GRACIA DE DIOS,  
Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de  
las dos Sicilias, de Jerusalem, de Navar-  
ra, de Granada, de Toledo, de Valencia,  
de Galicia, de Mallorca, de Sevilla, de  
Cerdeña, de Córdoba, de Corcega, de Murcia, de Jaen, Se-  
ñor de Vizcaya, y de Molina, &c. A todos los Corregido-  
res, Asistente, Gobernadores, Alcaldes mayores y ordinarios,  
y demás Jueces, Justicias, Ministros, y Personas de todas las  
Ciudades, Villas, y Lugares de estos nuestros Reynos, asi  
de Realengo, como de Señorío, Ordenes, y Abadengo, à  
quien principal, ò incidentalmente toca, ò tocar puede lo  
contenido en esta nuestra Carta, salud y gracia: SABED,  
que teniendo presente el nuestro Consejo que la educacion

A de

96.- Generalment les biblioteques són poques, solament les classes elevades podien permetre's el luxe de tenir-les. Ens referim als nobles, eclesiàstics i alguns professionals -doctors en llei i en medicina, notaris,...- Valentí GUAL (op. cit., pp. 141-144) publica la llista de llibres del Baró de Rocafort el 1640.

\* Agraïm a Jordi Andreu i Sugrañes les referències de la Reial Audiència i els documents que es refereixen a Reus i Mont-roig del Camp.

## Alfabetització de Montblanc en 1742, segons professions

	<i>Si</i>	<i>%</i>	<i>No</i>	<i>Total grup</i>	<i>Declarants cadastre 1731</i>	<i>Total grup</i>	<i>%</i>
1.- Agricultura-Ramaderia Pagesos	16		89	105	205		
		15,4				210	50
2.- Activitats artesanals i industrials							
METALL							
Calderer			1		1		
Serraller	1				2		
Ferrer			1		6		
CONSTRUCCIÓ							
Mestre de cases			3		3		
FUSTA							
Fuster			1		4		
CALÇAT							
Espardenyer	3		3		13		
Sabater	2		4		9		
TÈXTIL							
Teixidor lli	3		3		10		
Cinter	1		1		-		
Calceter	1				2		
Sastre	1		2		5		
PELL							
Blanquer			2		3		
		37,4		33		74	44,6
3.- Comerç i Serveis							
COMERÇ							
Negociant	2				5		
«Tratante»			1		1		
ALIMENTACIÓ							
Adroguer	1				2		
Cerer	2				1		
PROFESSIONALS							
Dr. en Drets	2				2		
Apotecari	*1				2		
Cirurgians	2				5		
Metges	2				1		
Notari	1				5		
		93		14		30	46,6
4.- Nobles i Ciutadans honorats							
Nobles	1				1		
Ciut. honorats Barcelona	1				3		
		100		2		4	50
TOTAL	43		111	154	387		40%